

Nr 718

Av herr **Hjalmarson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.*

Högerpartiet har i motioner till 1958 års riksdag (I: 326 och II: 417) framfört sina principiella synpunkter på planeringen av det solidariska grundskyddets utbyggnad. Vi konstaterar med tillfredsställelse att dessa synpunkter i väsentliga hänseenden vunnit beaktande i den nu framlagda propositionen nr 75 med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m. Trots detta har vi i vissa delar allvarliga erinringar att göra mot Kungl. Maj:ts förslag och kan sålunda inte godtaga detta i föreliggande skick.

Riksdagens olyckliga beslut 1959 om en i grundväsentliga hänseenden orimligt utformad obligatorisk tilläggspensionering har ökat angelägenhetsgraden av att snabbt få till stånd en effektiv utbyggnad av det solidariska grundskyddet. Den beslutade tilläggspensioneringen — vilken benämnes försäkring trots att det icke finns någon som har försäkringsgivaransvar — ger ingen rättssäkerhet för de utlovade utfästelserna. Utformningen uppfyller icke elementära krav på soliditet, skälighet och solidaritet, vare sig när det gäller olika grupper eller när det gäller fördelningen av förmåner och kostnader mellan generationerna.

I propositionen uttrycker socialministern sin glädje över att "förutsättningar nu befunnits föreligga för en betydande standardhöjning av folkpensionerna". Vi menar också att dessa förutsättningar föreligger men vill starkt understryka att både den statsfinansiella och den samhällsekonomiska situationen inger allvarliga farhågor. Att det statsfinansiella läget är besvärande har dokumenterats exempelvis i propositionen till 1959 års riksdag om införande av en allmän varuskatt. Genom beslutet om "försäkring för allmän tilläggspension" har vidare den samhällsekonomiska situationen allvarligt försämrats. Det finns betydande risker för en minskning av det frivilliga sparandet och en rubbning av den samhällsekonomiska balansen — med penningvärdeförsämring, försämrad internationell konkurrenskraft för vår produktion och därmed ökade arbetslöshetsrisker som följd.

Kraven på en omsorgsfull planering vid standardhöjningen av folkpensionerna och vid utbyggnaden av det solidariska grundskyddet inom familjepensioneringen är därför i det föreliggande läget utomordentligt stora. Det är ytterst beklagligt att erforderligt utredningsarbete icke är genom-

fört, då riksdagen nu skall ta ställning beträffande vissa delar av det solidariska grundskyddet. Frågorna om utformningen av den solidariska invalidpensioneringen, om pensionsålderns rörlighet och om den materiella samordningen av olika försäkringsförmåner borde rimligtvis ha behandlats i första rummet. Men här saknas alltså på viktiga punkter erforderligt utredningsunderlag.

Folkpensionens höjd

Allmän enighet har i riksdagen rått om att folkpensionen skall höjas så att den år 1968 blir 3 600 kr. för ensam pensionär och 5 400 kr. för två makar (räknat i 1957 års penningvärde). Frågan om i vilken takt uppbyggnaden skall ske har också diskuterats i riksdagen. Vid 1958 års A-riksdag uttalade särskilda utskottet enhälligt att utskottet inte fann det lämpligt att riksdagen band sig i fråga om storleken av de olika höjningarna under åren fram till 1968. Vid varje höjning av pensionsnivån borde enligt utskottets mening möjlighet föreligga för statsmakterna att bestämma höjningens storlek med hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Detta uttalande godkändes av riksdagen.

I sitt utlåtande vid 1959 års riksdag över proposition nr 100 med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension m. m. och de i anslutning till propositionen väckta motionerna hänvisade särskilda utskottet till det nämnda uttalandet från 1958. Utskottet pekade på svårigheterna att för någon längre tid framöver förutse konjunkturutvecklingen och övriga på frågans bedömning inverkan omständigheter men förutsatte att man på ansvarigt håll sökte tillvarata alla de möjligheter som stode till buds för en konkret planering rörande den tänkbara takten i den beslutade folkpensionshöjningens genomförande. Dessa uttalanden godkändes av riksdagen.

Förslag om den höjning av folkpensionerna som bör komma till stånd innevarande år såsom en etapp på vägen till det för år 1968 uppställda målet har sedan framlagts av 1958 års besparingsutredning (SOU 1959: 28). Utredningens förslag, som var enhälligt, återfinnes i den nu föreliggande propositionen.

Mot bakgrunden av vad sålunda förekommit finner vi icke skäl föreligga att beträffande årets standardhöjning förordna någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Vi biträder alltså förslaget att folkpension i form av allmän alderspension, tilläggspension och änkepension höjs genom att standardtillägget ökas med 175 kr. för gift pensionsberättigad — vars make åtnjuter alderspension, invalidpension eller sjukbidrag — och med 250 kr. för annan pensionsberättigad.

I ett avseende vill vi dock här göra ett undantag. Hustrutillägget i folkpensioneringen och andra inkomstprövade förmåner enligt skilda författningar — vi bortser här från invalidpension och sjukbidrag i folkpensio-

neringen — bör underkostas en omprövning. I likhet med allmänna pensionsberedningen förordar vi att hustrutillägg icke standardhöjes förrän den av beredningen föreslagna utredningen om hustrutilläggens framtida utformning kommit till stånd.

Pensionsålderns rörlighet

Det är ytterst angeläget att rätt till uppskov med uttagande av folkpension snarast införs och att i samband därmed regler tillskapas för hur stor ökning av folkpensionens belopp som då bör komma till stånd. Vi har i de förenämnda motionerna framlagt konkreta förslag i detta avseende och anser alltså dessa välmotiverade. Vi hänvisar till dessa och vill här därutöver blott återropa vad vi anfört om det önskvärda i att pensionshöjning på grund av underlåtenhet att fr. o. m. 67 års ålder uttaga folkpensionen betraktas som icke skattepliktig inkomst. Då emellertid denna fråga är under utredning vill vi här begränsa oss till en hemställan att utredningen bedrivs så skyndsamt att förslag snarast kan föreläggas riksdagen.

I den mån de kommunala bostadstilläggen avvecklas bör det också vara möjligt att ernå en tillfredsställande lösning av problemet om pensionsålderns rörlighet nedåt. Denna fråga bör utredas i samband med invalidpensioneringen.

Änkepension, om mannen avlider efter den 30 juni 1960

Enligt nu gällande bestämmelser utgår änkepension till änka som fyllt 55 år, under förutsättning att hon uppnått denna ålder senast under det kalenderår varunder mannen avlidit och att hon varit gift med honom minst 5 år. Änkepensionen är i sin helhet inkomstprövad och utgår med högst samma belopp som ålderspensionen till envar av två pensionsberättigade makar (f. n. högst 1 960 kr.). Kommunalt bostadstillägg kan utgå.

I enlighet med vad riksdagen tidigare uttalat föreslås i propositionen att — där mannen avlider efter den 30 juni 1960 — änkepension skall utges utan inkomstprövning och att oreducerad änkepension till beloppet skall överensstämma med ålderspensionen för ensam pensionär (f. n. 2 450 kr.). Oreducerad änkepension föreslås skola utges till änka som har barn under 16 år i hemmet ävensom till änka som fyllt 50 år vid den tidpunkt då mannen avlider eller då yngsta hemmavarande barn fyller 16 år. För änkor som inte fyllt 50 år vid nämnda tidpunkt reduceras pensionen med en femtondel för varje år varmed det antal år som änkan fyllt vid den avgörande tidpunkten understiger 50. Det föreslås att denna icke inkomstprövade änkepension skall kunna förhöjas med kommunalt bostadsbidrag (varvid ingen föreskrift om "femtondelsreduktion" uppställs).

Vi biträder de här återgivna reglerna i vad avser den icke inkomstprövade änkepensionen. Däremot motsätter vi oss bestämt en utbyggnad av in-

stitutet med kommunala bostadstillägg till ett helt nytt område. Kommunalt bostadstillägg bör således icke under några omständigheter ifrågakomma i de fall då änkan, om nu gällande bestämmelser hade bibehållits, icke skulle ha blivit berättigad till någon som helst änkepension. Vi anser det icke heller lämpligt att behålla bostadstillägg för de fall där änkan enligt nu gällande regler skulle ha blivit berättigad till sådant. Skall bostadstillägg här utgå, bör i varje fall det kravet uppställas att ökningen av änkepensionen utöver 1 960 kr. i sin helhet skall avräknas från bostadstillägget. Eventuella kostnader för sådana bostadstillägg bör i sin helhet betalas av kommunerna utan statsbidrag.

Till frågan om de kommunala bostadstilläggen återkommer vi längre fram i motionen.

I propositionen föreslås att änkepension skall indragas om den änkepensionsberättigade ingår äktenskap men att pensionen ånyo skall börja utgå om äktenskapet upplöses innan det bestått i 5 år (3 § 4 mom. femte stycket lagen om folkpensionering). Vi föreslår, att 5-årsgränsen borttages. Det kan icke vara ändamålsenligt att ha en lagstiftning som ger ett ekonomiskt incitament till omgifta änkor att ta ställning till en eventuell skilsmässa inom 5 år från det nya äktenskapets ingående. Inte bara från allmänt sociala synpunkter utan även med hänsyn till pensionssystemets ekonomi bör det vara angeläget att skilsmässor inte forceras fram.

Om det nya äktenskapet bestått i mer än 5 år och upplöses genom mannens död blir änkan berättigad till änkepension både efter förste och efter andre mannen. Ett sådant sammanträffande av pensionsrättigheter är emellertid generellt reglerat i lagförslaget (11 § lagen om folkpensionering), varför inskränkningen i 3 § är överflödig även för dessa fall.

Lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring bör ändras i enlighet med den av socialministern som riktig betecknade åsikten att den generella förmånen, pensionen, alltid bör utgivas fullt ut och att den särskilda förmån som må föranledas av att dödsfallet inträffat till följd av yrkesskada bör anpassas efter pensionen så att en lämpligt avvägd sammanlagd ersättningsnivå uppnås.

Rent allmänt finns det starka skäl för uppfattningen att änkepensionen i sin helhet bör avräknas från änkelivräntan. Problemet om samordning mellan folkpensioneringen och yrkesskadeförsäkringen måste emellertid komma upp i ett större sammanhang, när riksdagen skall ta ställning beträffande invalidpensionen i folkpensioneringen, och tills vidare synes det därför vara tillräckligt med en bestämmelse att avräkningen skall avse änkepension från folkpensioneringen utan beaktande av sådana index- och standardtillägg som kan tillkomma efter juli månad 1960.

Om yrkesskadan inträffat före den 1 juli 1960 men dödsfallet efter den

30 juni 1960 får i stället änkepensionen från folkpensioneringen nedsättas så att samma resultat uppnås som i det förut nämnda fallet.

Änkepension, om mannen avlidit eller avlider före den 1 juli 1960

Propositionens förslag om att bibehålla inkomstprövningen för sådana som blivit änkor före den 1 juli 1960 ansluter vi oss till. Det skulle i och för sig ha varit tilltalande att ha samma bestämmelser för dessa änkor som för dem som därefter mister sin man. Givet är också att det för de "tidigare" änkorna kan te sig som en orättvisa att en restriktivare ordning skall gälla för dem. Två enligt vår mening avgörande skäl talar emellertid för Kungl. Maj:ts förslag. För det första är de merkostnader som skulle uppkomma vid ett fullständigt avskaffande av inkomstprövningen så stora att de i dagens statsfinansiella läge inte kan inpassas i budgeten vid ett godtagbart skattetryck. För det andra är det praktiskt ogörligt att för de ifrågavarande änkorna få en tillfredsställande samordning mellan änkepension och olika slag av änkelivränta om inkomstprövningen avskaffas. En reducering av förmåner som i och för sig är att betrakta såsom ett grundskydd men som dock ligger utanför folkpensionen — t. ex. livränta på grund av tjänstepension, trafikförsäkring, viss form av olycksfallsförsäkring — kan nämligen inte genomföras retroaktivt utan endast i samband med lagstiftning för framtiden.

Propositionens förslag innebär att kommunala bostadstillägg skulle införas på en ny sektor, nämligen för änkor som enligt gällande regler inte alls är berättigade till änkepension från folkpensioneringen. Detta förslag motsätter vi oss bestämt.

Om bostadstillägg i någon form skall förekomma på detta område, är det direkt felaktigt att föreskriva att minskning enligt 8 § lagen om folkpensionering, äldre lydelsen, i första hand skall göras å kommunalt bostadstillägg. Tvärtom får det anses närmast självklart att minskningen då först i sista hand bör avräknas från bostadstillägget.

Samordningen med yrkesskadeförsäkringen sker i viss mån automatiskt genom att änkelivränta beaktas vid inkomstprövningen. Med hänsyn till de i propositionen (sid. 112) nämnda omständigheterna synes någon ytterligare åtgärd här ej vara motiverad.

I särskilda utskottets utlåtande angående rätten till änkepension i de fall då mannen avlidit före den 1 juli 1960 framhölls möjligheten av att ge kvinnor som blir änkor före den nya lagstiftningens ikraftträdande ett garantibelopp i änkepension, vilket syntes kunna utformas så att beloppet bleve högre ju kortare den tid var som vid lagstiftningens ikraftträdande förflutit från mannens död. Socialförsäkringskommittén framhåller att riksdagens principbeslut icke innefattar något bestämt ståndpunktstagande till huruvida garantibelopp skall införas, men anser den stora olikhet i behandlingen

som vid i övrigt likartade förhållanden kan uppstå mellan dem som blivit änkor kort före och dem som blivit änkor kort efter den nya lagstiftningens ikraftträdande i och för sig utgöra ett tillräckligt skäl för införandet av en garantiregel. Kommittén förordar att detta garantibelopp (som alltså skall utges utan inkomstprövning) skall utgöra två tredjedelar av änkepensionen om mannens dödsfall inträffat under tiden den 1 juli 1959 — 30 juni 1960 och en tredjedel av änkepensionen om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958 — 30 juni 1959. Denna regel har också upptagits i propositionen.

Vi kan inte finna att argumenteringen för detta förslag är hållbar och kan därför icke godtaga detsamma. Avgörande för vårt ståndpunktstagande är därvid att samordning mellan icke inkomstprövad änkepension och andra förmåner (livränta i form av skadestånd, tjänstepension etc.) såsom vi ovan anført inte kan genomföras i de fall då mannen avlidit före lagens antagande.

Barnpensioner

Med hänsyn till de konsekvenser som penningvärdeförsämringen och högskattepolitiken medfört för barnfamiljerna förordade vi i våra motioner 1958 att barnpension skulle utges utan inkomstprövning både för det fall att fadern eller modern avlider efter den 30 juni 1960 och för det fall att dödsfall skett eller sker dessförinnan. Vi förordade då att barnpension skulle utgå med 900 kr. för år om endera av föräldrarna avlidit och med 1 800 kr. om båda föräldrarna avlidit. Med hänsyn till att barnpensionerna icke skall regleras med indextillägg är vi beredda att nu tillstyrka att barnpensionen till barn vars fader eller moder avlidit fastställs till 1 000 kr. om året.

I överensstämmelse med reservation till socialförsäkringskommitténs betänkande av herrar Alvar Andersson, Rolf Eliasson och Ture Königson föreslår vi emellertid att barnpensionen till barn vars båda föräldrar avlidit skall utgöra 1 500 kr. om året.

Beträffande de nämnda reservanternas yrkande uttalar socialministern i propositionen (sid. 95) att det givetvis kan sägas att barn som mist båda föräldrarna befinner sig i en sämre ekonomisk belägenhet än barn som har en av föräldrarna i livet. Detta är dock inte alltid förhållandet, fortsätter socialministern, och då tilläggspensioner börjar utgå blir det regelmässigt inte så. De nuvarande särskilda barnbidragen förhöjes inte om båda föräldrarna är döda. Med hänsyn till den förbättring som införandet av barnpensionerna omedelbart kommer att innebära för bland annat de föräldralösa barnen och till storleken av de förmåner som dessa barn erhåller om hänsyn tas till både folkpension och tilläggspension finner socialministern sig böra godtaga kommitténs förslag att någon förhöjning av barnpensionen inte skall ske i detta fall.

Vi hävdar i motsats till socialministern att det solidariska grundskyddet bör vara grunden och att existensen av lagstiftningen om "försäkring för allmän tilläggspension" icke bör tillmätas någon som helst betydelse vid utformandet av det solidariska grundskyddet. Vi är övertygade om att lagstiftningen om tilläggspensionering icke utgör ett acceptabelt underlag för grundskyddet. Därest tilläggspensioneringen skulle komma att bestå är det uppenbart att den måste komma att ändras i väsentliga hänseenden, och det bör då också bland annat bli statsmakternas skyldighet att tillse att denna lagstiftning utformas med hänsynstagande till grundskyddet.

I förekommande fall avses här med fader och moder adoptivfader respektive adoptivmoder.

Lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring bör ändras så att barnlivränta i förekommande fall nedsättes med 1 000 kr. för tid under vilken barnpension utges. I de fall då yrkesskadan inträffat före den 1 juli 1960 och då det icke finnes legal möjlighet till nedsättning av barnlivränta bör i motsvarande fall nedsättning göras av barnpensionen med barnlivräntans belopp, dock högst med 1 000 kr.

Värdebeständigheten hos ålders-, invalid- och änkepension

F. n. är folkpensionerna indexreglerade med hjälp av det s. k. pensionspristalet, vilket är konsumentprisindex uttryckt med annat basår. Reglerna är så utformade att pensionärerna får praktiskt taget full kompensation för prisstegring.

I våra motioner 1958 anförde vi argument för att värdesäkringen borde anknytas till en särskild indexserie, som tar hänsyn till pensionärernas speciella förhållanden.

Därest lagstiftningen om "försäkring för allmän tilläggspension" skulle komma att bestå i oförändrad eller modifierad form, synes det från administrativ synpunkt vara nödvändigt att indexregleringen av folkpension och tilläggspension utformas efter regler som kan handhas utan alltför besvärliga administrativa komplikationer. De nu gällande bestämmelserna uppfyller icke detta krav. Vi hemställer att frågan om indexregleringen av folkpensionerna utan ytterligare dröjsmål göres till föremål för en förutsättningslös utredning.

Inkomstprövningen

Pensionsberedningen uttalade att inkomstprövningen är "administrativt betungande och mindre tilltalande ur den enskildes synpunkt".

Vi har ovan uttalat oss för att inkomstprövning icke skall förekomma i fråga om änkepension vartill rätt inträder efter den 30 juni 1960 samt generellt i fråga om barnpension. — Beträffande änkepension i fall då mannen

avlidit före den 1 juli 1960 är det *av samordningsskäl* nödvändigt att upprätthålla inkomstprövning.

Det kan ifrågasättas om tiden är tillräcklig för att de samordningsproblem som måste lösas för de fall där mannen avlider efter den 30 juni 1960 verkligen skall hinna lösas. Det är efter vårt sätt att se beklagligt att riksdagens principiella ställningstagande 1958 beträffande familjepensioneringen icke tidigare kunnat föranleda lagstiftning och att krafterna i stället ägnats åt andra problem på pensionsområdet. Det solidariska grundskyddet måste vara grunden.

Det kan emellertid inte gärna få bli så att en av riksdagen antagen lag om änke- och barnpensioner inom grundskyddets ram skall kunna få rättsverkningar beträffande tidigare ingångna civilrättsliga avtal, och det kan därför inte hjälpas att vissa fall av "överpensionering" måste uppkomma. Vi är emellertid angelägna att understryka att sådana fall icke får tillmätas prejudicerande betydelse. Samtidigt vill vi förorda att de samordningsfrågor som aktualiseras genom lagstiftningen om änke- och barnpensioner och som kan komma att aktualiseras genom en lagstiftning om icke inkomstprövad invalidpension i folkpensioneringen ägnas noggrann uppmärksamhet.

Ett speciellt problem är de kommunala bostadstilläggen. Pensionsberedningen framhöll att, om man avsevärt ökar pensionsnivån för grundförmåner, behovet av kommunalt bostadstillägg blir mindre. Man borde därför enligt beredningens mening överväga att i samband med pensionshöjningen låta viss del av höjningen avräknas mot bostadstillägget. Därigenom skulle de ojämnheter i den nuvarande folkpensionsnivån som de kommunala bostadstilläggen medfört i viss mån minskas. Pensionsberedningen ansåg det angeläget att minska inkomstprövningens omfattning; inkomstprövningen försvårar påbyggnad av folkpensionen i form av frivillig pensionering eller sparande av olika slag. I vissa inkomstlägen hämmar den också lusten att utföra förvärvsarbete. Inkomstprövningen nödvändiggör vidare en prövning av de pensionsberättigades inkomst- och förmögenhetsförhållanden som är administrativt betungande och mindre tilltalande från den enskildes synpunkt. Om man i samband med invalidpensionsfrågans lösning kunde avskaffa inkomstprövningen beträffande samtliga pensionsförmåner utom bostadstilläggen, borde man enligt beredningen pröva huruvida icke dessa tillägg kunde föras utanför folkpensioneringen och handhas av kommunerna helt på egen bekostnad.

Vi vill här nedan med exempel visa hur inkomstprövningen kan verka vid nuvarande bestämmelser om reduktion av den inkomstprövade pensionen i samband med "sidoinkomster" liksom vid nuvarande bestämmelser om extra avdrag vid beskattningen i de fall då folkpensionen utgör hela eller den

väsentliga delen av inkomsten. Exempelen är räknade för kommun i högsta ortsgrupp med en kommunal utdebitering av 14 kr. per skattekrona.

En änka antages ha en inkomstprövad pension å 2 750 kr. och därutöver i kommunalt bostadstillägg 1 200 kr. Någon skatt behöver hon icke betala. Hon har alltså en "behållen" inkomst på 3 950 kr.

Skaffar hon sig därutöver en arbetsinkomst på 1 500 kr., reduceras hennes bostadstillägg med 200 kr. Hon torde emellertid få fullt extra avdrag och därför undgå skatt. Hennes verkliga inkomst stiger alltså med 1 300 kr. till 5 250 kr.

Antag att hon därefter ökar sin extra inkomst med 3 000 kr. Resultatet blir då att hon helt mister bostadstillägget och får sin änkepension reducerad med 1 000 kr. Vidare kommer hennes folkpension att utgöra endast en mindre del — knappt 30 % — av den samlade inkomsten. Även om hon det oaktat skulle få behålla en del av det extra avdraget vid beskattningen — säg 500 kr. — får hon en skatt på ca 800 kr. Hennes behållna inkomst blir då 5 450 kr., vilket innebär att hon av den nytillkomna inkomsten på 3 000 kr. blott får behålla 200 kr.

Låter man henne än en gång öka sin arbetsinkomst med 3 000 kr., får hon därav behålla ca 850 kr., medan nästa ökning på 3 000 kr. ger en behållning på ca 2 100 kr. Hon har då en inkomst på 10 500 kr. och ingen som helst pension.

Om man jämför reduktionen av pensionen med skatt — den har ju för pensionärer samma innebörd som en sådan — kommer man fram till en marginalsatt på något över 10 % för de första 1 500 kr. i sidoinkomster. För den fortsatta ökningen av sidoinkomsterna på 3 000 kr. varje gång blir marginalsatten i tur och ordning ca 90, 70 och 30 %. Det är alltså uppenbart att inkomstprövningen är direkt ägnad att avhålla den pensionerade från egna arbetsinsatser. Först i det fall att arbetsförtjänsten är av den storlek att den inkomstprövade pensionen upphört har den pensionerade något nämnvärt intresse av att öka sin inkomst. Detta förhållande gör det angeläget att i möjligaste mån hålla pensionsförmånerna fria från inkomstprövning.

I propositionen uttalar socialministern (sid. 81) att en mycket betydelsefull, inkomstprövad del av folkpensioneringen inte beröres av utredningsarbetet inom 1958 års socialförsäkringskommitté, nämligen de kommunala bostadstilläggen. Socialministern förklarar att han inte har för avsikt att medverka till att de kommunala bostadstilläggen försvinner eller reduceras på det sätt allmänna pensionsberedningen föreslog 1957. De kommunala bostadstilläggen är, säger han, av utomordentligt stor betydelse för de nuvarande folkpensionärerna och för dem som snart blir folkpensionärer.

Det sistnämnda uttalandet skall inte bestridas. Å andra sidan torde det icke från något håll ha förordats att de kommunala bostadstilläggen skulle

avvecklas på sådant sätt att folkpensionärernas ställning försämrades. I vilket fall som helst kan socialministerns uttalande icke bli tillämpligt på de änkor som enligt nu gällande lag icke kan få någon som helst folkpensionsförmån. Vi föreslår för vår del i första hand att kommunalt bostadstillägg icke skall utgå till änkepensionsberättigad som icke skulle varit berättigad till änkepension enligt äldre bestämmelser. Vi föreslår vidare att ökning av standardtillägg till annan änkepensionsberättigad samt eventuell standardhöjning av hustrutillägg i sin helhet avräknas från kommunalt bostadstillägg, att ökning av standardtillägg till allmän ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag avräknas från kommunalt bostadstillägg med hälften samt att kostnadsökningar som kan orsakas av beslut om nya grunder för kommunala bostadstillägg icke skall föranleda något statsbidrag.

Därest mot vårt bestämda yrkande bostadstillägg skulle kunna ifrågakomma för änkepensionsberättigad som icke skulle varit berättigad till änkepension enligt äldre bestämmelser, bör vid minskning enligt bestämmelserna i 8 § äldre lydelsen avräkningen göras i sista hand på kommunalt bostadstillägg och statsbidrag icke utgå för sådana bostadstillägg.

Militärsättningsförordningen den 2 juni 1959 (nr 261) m. m.

De ovan föreslagna reglerna för samordning av livränta från yrkesskadeförsäkringen med folkpensioneringens änkepension och med barnpension bör i motsvarande mån tillämpas beträffande de till tidigare och nu gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftning anknutna författningarna avseende skador under bland annat militärtjänst.

Samordningen mellan yrkesskadeförsäkring, folkpensioner och barnpensioner

De i propositionen föreslagna reglerna beträffande yrkesskada som inträffar efter den 30 juni 1960 innebär en generell, schablonmässig nedsättning av änkelivräntor och barnlivräntor från yrkesskadeförsäkringen. Det kan sägas att reglerna ger någorlunda rimliga resultat när det gäller barnlivräntorna. Men det är uppenbart att, när det gäller änkelivräntorna, reglerna icke ger rimliga resultat i samtliga de fall då änkan icke alls blir berättigad till änkepension (d. v. s. om hon är under 36 år och icke har barn under 16 år i hemmet) och i flertalet av de fall då änkan endast blir berättigad till reducerad änkepension (d. v. s. om hon är minst 36 men mindre än 50 år och icke har barn under 16 år i hemmet). Propositionens förslag innebär här att man frångår den principiella inställningen att yrkesskadeersättning till sin natur är ett slags skadestånd.

Såsom vi ovan antytt hade det bästa förfaringssättet varit att först lösa problemen om invalidpensionen i folkpensioneringen och att där komma

fram till en avveckling av inkomstprövningen för alla nya invalidfall. Tyvärr saknas alltså utredningsunderlag för ett beslut i denna fråga. Det är emellertid då ytterst angeläget att bestämmelserna om änkepensioner i folkpensioneringen och om barnpensioner till barn vars fader eller moder avlidit utformas på ett sådant sätt att kommande beslut om invalidpension och eventuella pensioner till invaliders barn icke föregripes.

Den enda möjligheten att tillgodose dessa krav är att tillämpa en total samordning mellan änke- och barnpensionerna å ena sidan och änke- och barnlivräntorna å den andra.

I lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring och därmed sammanhängande författningar bör redan nu införas sådana bestämmelser för yrkesskador som inträffar efter den 30 juni 1960 att legala förutsättningar skapas för en rationell samordning mellan yrkesskadelivräntor och de icke inkomstprövade förmåner genom invalidpension inom folkpensioneringens ram som kan förväntas komma att beslutas inom en snar framtid.

Villkoren för rätt till änkepension och barnpension

I de fall då mannen avlider efter den 30 juni 1960 skall änkepension utges utan inkomstprövning. Barnpensionerna till barn under 16 år, vars fader eller moder avlidit, skall alltid utges utan inkomstprövning. Dessa familjeförmåner har karaktären av riskförsäkringar.

Problemet om förfaringsättet vid sammanträffande av änkepensionsrättigheter inom folkpensioneringen får anses tillfredsställande löst i propositionen. Möjligen är det icke tillräckligt klart utsagt att samordningen mellan änkepension och änkelivränta skall avse även det fall att änkepensionen avser ett äktenskap och änkelivräntan ett annat.

Enligt propositionen skall änkepension i förekommande fall nedsättas eller upphöra, om det inträffar vissa förändringar med avseende på barn, nämligen om barn avlider eller icke längre stadigvarande vistas hos änkan (så att det inte finns något barn under 16 år i hemmet). Samma konsekvens inträder om barnet adopteras av annan (som icke blivit änkans make i nytt äktenskap).

För en ung änka med ett minderårigt barn har rätten till den icke inkomstprövade änkepensionen oftast ett kapitalvärde som överstiger 75 000 kr. Änkan får ett betydande intresse av att kvarhålla barnet i hemmet, även om detta från andra synpunkter är klart olägligt för henne eller till uppenbar skada för barnet.

Med hänsyn till de allvarliga olägenheter som de föreslagna bestämmelserna kan medföra synes det nödvändigt att änkans pensionsrätt så till vida definitivt regleras efter förhållandena vid mannens död att pensionsrätten icke upphör eller reduceras om barnet vårdas av annan än modern. Oreducerad änkepension fastställs alltså att — utan hänsyn till barnets vistelse-

ort — utgå för tiden intill dess det yngsta barn som vistas i hemmet beräknas uppnå 16 års ålder, och reducerad änkepension bestämmes i förekommande fall med hänsyn till ankans ålder vid denna tidpunkt. Samhället lägger icke hinder i vägen för att barnet exempelvis placeras hos anhöriga, och ankans återgång till förvärvsarbete blir inte onödigtvis försvårad.

Socialförsäkringskommittén synes i sitt ställningstagande i denna fråga huvudsakligen ha fäst sig vid att änkepension inte är ekonomiskt nödvändig i dessa fall. När det rent allmänt föreslås att änkepension skall utges utan inkomstprövning är emellertid ett sådant argument icke relevant.

Kostnadsberäkningar

För budgetåret 1960/61 beräknas statens merkostnader på grund av de i propositionen framlagda förslagen bli 306 milj. kr., varav 195 milj. kr. för standardhöjningen, 51 milj. kr. för änkepensioneringen och 60 milj. kr. för barnpensionsreformen. Kommunernas kostnader beräknas öka med 63 milj. kr., varav 25 milj. kr. för standardhöjningen och 38 milj. kr. för änkepensionsreformen. Den sammanlagda kostnadsökningen beräknas sålunda bli 369 milj. kr. (härtill kommer nettoökning av kostnaderna på grund av beräknad ökning av antalet folkpensionärer vid oförändrade regler med sammanlagt 31 milj. kr. och kostnader för ett indextillägg med sammanlagt 46 milj. kr.).

Våra ovan framlagda förslag för budgetåret 1960/61 innebär från kostnadssynpunkt följande i jämförelse med propositionen:

a) Avräkning av hälften av standardhöjningen på bostadstilläggen för ålderspensionärer medför en *kostnadsminskning med 42 milj. kr.* (17 milj. kr. för staten och 25 milj. kr. för kommunerna),

b) Uteslutandet av standardhöjning för hustrutillägg medför en *kostnadsminskning med 4 milj. kr.* (2 milj. kr. för staten och 2 milj. kr. för kommunerna),

c) Uteslutandet av möjlighet till bostadstillägg för änkor som enligt nu gällande bestämmelser icke kan få änkepension medför en *kostnadsminskning med 13 milj. kr.* (5 milj. kr. för staten och 8 milj. kr. för kommunerna),

d) Uteslutandet av garantiregeln för de övergångsfall där mannen avlidit under tiden 1/7 1958—30/6 1960 medför en *kostnadsminskning med 8 milj. kr.* (8 milj. kr. för staten),

e) Höjning av barnpension från 1 000 till 1 500 kr. för föräldralösa barn medför en *kostnadsökning med 1 milj. kr.* (1 milj. kr. för staten).

Sammanlagt blir det således en *kostnadsbesparing på 66 milj. kr.* (31 milj. kr. för staten och 35 milj. kr. för kommunerna).

Folkpensionsavgiften

Folkpensionsavgiften, vilken i princip skall erläggas av varje svensk med-

borgare i åldern 18 till 66 år som ensam eller tillsammans med sin maka har till statlig inkomstskatt taxerad inkomst av minst 1 200 kr., fr. o. m. den 1 januari 1959 bestämd till 4 % av den avgiftspliktiges taxerade inkomst, varvid den avgiftspliktiga (den till statlig inkomstskatt taxerade) inkomsten — såväl för ensamstående som för makar gemensamt — är begränsad till 15 000 kr. Om den taxerade inkomsten uppgår till minst 15 000 kr., utgör således avgiften — för ensamstående liksom för makar tillsammans — 600 kr.

Allmänna pensionsberedningens förslag om en successiv höjning av folkpensionerna till 3 600 kr. för en ensam pensionär och 5 400 kr. för två pensionsberättigade makar (räknat i 1957 års penningvärde) var förbundet med förslag om viss höjning av folkpensionsavgiften. Enligt förslaget borde avgiften höjas till 4 % fr. o. m. år 1959 (vilket också genomförts) och till 5 % fr. o. m. år 1961; därefter kunde en höjning till 6 % övervägas. Besparingsberedningen föreslog i likhet med allmänna pensionsberedningen en höjning till 5 % fr. o. m. 1961.

I propositionen anför socialministern (sid. 100):

Frågan om sättet för folkpensioneringens finansiering är emellertid f. n. föremål för utredning genom en av chefen för finansdepartementet enligt bemyndigande den 20 november 1959 tillkallad utredningsman. Innan resultatet av denna utredning föreligger synes det inte lämpligt att ta ställning till frågan om höjning av avgiften.

Vidare anför socialministern i propositionen (sid. 80):

Folkpensioneringen är i verkligheten helt skattefinansierad, om också en del av kostnaden bestrides genom en specialskatt som har formen av en avgift.

Vi kan inte dela departementschefens uppfattning på dessa punkter.

Som vi förut utvecklat i denna motion och som vi framhållit i många tidigare sammanhang är folkpensionen ett solidariskt grundskydd. Det är då naturligt att den utgår med fullt belopp även till sådana som på grund av att inkomsterna varit otillräckliga inte betalat så stora avgifter att dessa försäkringsmässigt täcker förmånerna. Solidariteten kräver här att andra tillskjuter vad som fattas. Å andra sidan har syftet med folkpensionsavgiften varit att den som har möjlighet därtill skall via avgiften erlagga — ungefärligt — vad förmånerna försäkringsmässigt skulle kosta honom. Antalet människor som genom avgiftsbetalning själva finansierar sin folkpension stiger självfallet med en allmän höjning av inkomstnivån under förutsättning att avgiften fastställs till riktigt belopp. En sådan utveckling, där alltså skattefinansieringen får en undan för undan allt mindre betydelse, är önskvärd och riktig.

När folkpensionsförmånerna höjes genom standardtillägg (och strängt taget även när de höjes genom indextillägg) liksom också när folkpensionsförmånerna utvidgas är det uppenbart oriktigt att underlåta att anpassa avgiften efter de ändrade förmånerna. Det hade enligt vår mening varit motiverat att höja avgiften redan fr. o. m. ingången av 1960, och vi har även framställt yrkande därom vid föregående års riksdag.

Om den förbättring av pensionsförmånerna som nu kommer att genomföras helt skulle finansieras medelst avgiftshöjning krävdes härför en ökning av avgiften med minst en procent. Vi vill för vår del åtnöja oss med att förorda att folkpensionsavgiften fastställs till 4,5 % fr. o. m. ingången av 1961.

Aberopande det anförda hemställer vi,

I. att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 75 måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag om höjning av hustrutillägget;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande ett icke inkomstprövat garantibelopp om två tredjedelar av änkepensionen, därest mannen avlidit under tiden den 1 juli 1959—30 juni 1960, och en tredjedel av änkepensionen om mannen avlidit under tiden den 1 juli 1958—30 juni 1959;

3) med ändring av Kungl. Maj:ts förslag rörande grunderna för utgivande av änkepension besluta

a) att den bestämmelse i 3 § 4 mom. femte stycket lagen om folkpensionering skall utgå, enligt vilken änkepension skall vara helt förverkad, om äktenskap som änkepensionsberättigad ingår består i 5 år eller mera,

b) att änkepension, där mannens död inträffat efter den 30 juni 1960, icke skall kunna reduceras eller upphöra av den anledningen att barn under 16 år, som vid dödsfallet vistats i hemmet, sedermera blivit bosatt utom hemmet utan skall så till vida definitivt regleras vid mannens död och reduceras först vid tidpunkt då yngsta barnet beräknas uppnå 16 års ålder, att pensionsrätten blir oberoende av vem som har vårdnad om barnet;

4) besluta att barnpensionen till barn vars båda föräldrar avlidit skall utgöra 1 500 kr. i stället för 1 000 kr. om året;

5) beträffande det kommunala bostadstillägget besluta

a) att sådant tillägg icke skall utgå till änkepensionsberättigad som icke skulle ha varit berättigad till änkepension enligt äldre bestämmelser,

b) att ökning av standardtillägg till annan änkepensionsberättigad samt eventuell standardhöjning av hustrutillägg i sin helhet skall avräknas från kommunalt bostadstillägg,

c) att ökning av standardtillägg till allmän ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag skall avräknas från kommunalt bostadstillägg med hälften,

d) att kostnadsökning som kan orsakas av beslut om nya grunder för kommunala bostadstillägg icke skall föranleda något bidrag från staten;

6) besluta att i princip total samordning mellan änke- och barnpensionerna å ena sidan och änke- och barnlivräntor å den andra skall tillämpas och sålunda

a) att i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring och därmed sammanhängande författningar skall införas sådana bestämmelser för yrkesskador som inträffar efter den 30 juni 1960, att tills vidare från änkelivränta avräknas änkepension från folkpensioneringen utan beaktande av sådana index- och standardtillägg som kan tillkomma efter juli månad 1960 och att från barnlivränta avräknas barnpension med högst 1 000 kr.,

b) att i militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) skall införas motsvarande bestämmelser,

c) att, om yrkesskadan inträffat före den 1 juli 1960 men dödsfallet inträffat nämnda dag eller senare, nedsättning i stället skall göras i änkepensionen respektive barnpensionen så att motsvarande resultat som under a) och b) erhålles;

7) besluta att folkpensionsavgiften fr. o. m. ingången av år 1961 skall utgöra 4,5 % av den taxerade inkomsten, dock högst 675 kr.;

8) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte

a) tillse att pågående utredning rörande rätt till uppskov med uttagande av folkpension mot att folkpensionen höjes ävensom rörande frågan om pensionsålderns rörlighet nedåt bedrives så skyndsamt att förslag snarast kan föreläggas riksdagen,

b) låta frågan om indexregleringen av folkpensionerna göras till föremål för en förutsättningslös skyndsamt utredning; samt

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till

sådana författningsändringar som föranledes av ovanstående förslag.

Stockholm den 25 mars 1960

Jarl Hjalmarson

Martin Skoglund

Leif Cassel

Einar Hægblom

Gunnar Heckscher

Tage Magnusson

T. G. von Seth

Ernst V. Staxäng

Carl Östlund